

Leefomgeving binnen de aanpak leefstijlthema's van GALA/SPUK

Module tbv

[*plan-van-aanpak-spuk.pdf \(vng.nl\)](#)

Relevantie van leefomgeving binnen GALA

1. **Terugdringen gezondheidsachterstanden.** De kans op een gezond leven, hangt samen met je leefomgeving. Een fysieke en sociale leefomgeving die aanzet tot gezond gedrag faciliteert en stimuleert gezonde keuzes en maakt de gezonde keuze de gewone keuze. Lage SEP wijken zijn vaak ongezonder ingericht t.o.v. wijken met een hogere SEP. Denk aan een ongezond voedselaanbod en minder plek om te bewegen. Hier valt nog winst te behalen. Door vooral in te zetten op het gezonder maken van de leefomgeving in lage SEP wijken en de leefomgeving van de jeugd, kunnen gezondheidsachterstanden verkleind worden.
2. **Gezonde leefomgeving.** Een gezonde inrichting en vormgeving van de fysieke leefomgeving kan bijdragen aan een gezonde leefstijl. De omgeving kan inwoners stimuleren om de gezonde keuze te maken, bijvoorbeeld door gezond voedselaanbod, voldoende speelplekken, bewegroutes en watertappunten.
3. **Versterken van de sociale basis.** Door de leefomgeving zo in te richten dat het makkelijker is elkaar (laagdrempelig) te ontmoeten, jezelf te ontplooiën, te ontspannen en elkaar te helpen wordt er gewerkt aan versterken van de sociale basis. Een voorbeeld hiervan is het bij elkaar komen in buurtlocaties met een gezond voedingsaanbod of wandelgroepen in de wijk. Er is mogelijk een relatie met versterken sociale basis in brede zin (zoals meer groen, veilige omgeving/ verlichting etc). Een goede gezondheid zorgt ervoor dat je zelfredzamer bent en beter tot je recht kunt komen en draagt daarmee bij aan een sterkere sociale basis.
4. **Gezonde leefstijl.** Een leefomgeving die aanzet tot meer bewegen, ontmoeten en kiezen voor gezonde voeding maakt de gezonde keuze de makkelijke keuze en stimuleert daarmee een gezonde leefstijl. Een voorbeeld hiervan is een gezonde voedselomgeving. Ook is het stimuleren van lichamelijke activiteit is belangrijk voor een gezonde leefstijl, door veilige speeltuinen, aantrekkelijke sportvoorzieningen en wandel- en fietspaden te creëren.
5. **Versterken mentale weerbaarheid en gezondheid.** Een gezonde leefomgeving kan positief bijdragen aan fysiek, mentaal en sociaal welbevinden van mensen door beweging, ontmoeting, meedoen, gezonde voeding en aanwezigheid in de natuur te stimuleren. Mensen die in een groene omgeving wonen hebben minder vaak last van hart- en vaatziekten, overgewicht of diabetes. Ook hebben ze vaak een betere mentale gezondheid. In lage SEP-wijken komt vaker multiproblematiek voor, waaronder stress en mentale- en gezondheidsproblemen. Ondersteuning bij deze multiproblematiek en het creëren van een veilige omgeving draagt bij aan mentale weerbaarheid en een betere gezondheid.
6. **Vitaal ouder worden.** Een gezonde leefomgeving draagt bij aan vitaal ouder worden, wanneer er aandacht is voor o.a. ontmoeting, toegankelijkheid, veiligheid, gezonde voeding, beweging en voldoende rustplekken. Deze aspecten zorgen ervoor dat mensen langer naar buiten kunnen blijven gaan en langer thuis kunnen blijven wonen. Een gezonde jeugd zorgt voor een gezonde toekomst. Wanneer de jeugd gezond opgroeit in een gezonde omgeving, wordt de kans vergroot om later vitaal ouder te worden.

Een GALA-impuls aan de integrale samenwerking mbt leefomgeving

(vraag 3 B, plan van aanpak VNG)

- Als gemeente kun je inzetten op verschillende aspecten van de [leefomgeving](#):
- **Voedselomgeving:** De omgeving beïnvloedt wat we consumeren. Met de [Richtlijn Eetomgevingen van het Voedingscentrum](#) worden gezondere keuzes gestimuleerd. Er zijn diverse mogelijkheden voor gemeenten om eetomgevingen gezonder te maken. Gebruik hiervoor de [Werkwijze voor gezondere en duurzamere eetomgevingen in de gemeente](#). Hoe en waar je als gemeente impact kunt maken vind je [hier](#). Het rapport '[Gemeentelijk instrumentarium voor een gezonde voedselomgeving](#)' geeft een overzicht van welke mogelijkheden. Gemeenten kunnen aansluiten bij akkoorden en ambities, of het stimuleren van andere spelers om dit te doen. Ook kunnen gemeenten de voedselomgeving een plek geven in het gemeentelijk beleid, zoals in een visie of omgevingsplan. Gemeenten kunnen ook via subsidies, standplaatsenbeleid en branchering de voedselomgeving aanpakken. De focus ligt op:
 - Publieke instellingen
 - [Gemeente-en provinciehuizen](#)
 - Voor jeugd: [Gezonde Kinderopvang](#), [Gezonde School](#), [Gezonde Schoolkantine](#), [Gezonde schoolmaaltijden](#), [Gezonde Schoolomgeving](#)
 - [Buurtlocaties, sportlocaties en sportevenementen](#)
 - De publiek toegankelijke omgeving
 - [Ziekenhuis en zorginstellingen](#)
 - [Gezond Dagje uit](#)
 - [Borstvoedingsvriendelijke gemeente](#)
 - Openbare ruimte en straatbeeld
 - In gebiedsbeleid:
 - In het bestemmingsplan kunnen gemeenten de bijdrage aan een gezondere leefomgeving meenemen als toetsingscriteria. Ook kunnen gemeenten fastfood aanbieders weren op basis van ruimtelijke motieven (denk aan afval, geluids- of geurhinder) om de leefbaarheid van de omgeving te vergroten.
 - In het vestigingsbeleid kunnen gemeenten aanbieders van ongezond voedsel weren / ver genoeg van bijvoorbeeld scholen houden.
 - Subsidieverstrekingen: bijvoorbeeld bij de organisatie van evenementen kan de gemeente voorwaarden stellen aan een gezond voedselaanbod aan aanbieders voor het wel of niet verstrekken van een subsidie.
 - Vergunningenbeleid: Als gemeente kun je in het vergunningenbeleid maatregelen opnemen om de eetomgeving te verbeteren. Beschrijf welk type voedselverkooppunt waar mag komen en waar het aanbod aan moet voldoen.
 - Reclamebeleid: de gemeente kan in openbare ruimtes restricties stellen aan de getoonde reclames, bijvoorbeeld door ongezonde reclames in de publieke ruimtes te verbieden of door geen kindermarketing in openbare ruimte.
 - Bewoners en buurtaanpakken:
 - Lokale initiatieven: moestuinen, plukfruit of buurtkeuken initiatieven zijn voorbeelden om een gezonde leefomgeving te stimuleren.
 - GLI koppelen aan gesubsidieerde activiteiten op wijkniveau, bijvoorbeeld supermarktsafari's of buurtsportactiviteiten met gezonde voeding.
 - Gezonde voeding koppelen aan thema's voor specifieke doelgroepen, zoals een-tegen-eenzaamheid.
 - Een gezonde fysieke (en sociale) leefomgeving is de basis om een gezonde leefstijl te kunnen faciliteren en stimuleren. De leefomgeving gezonder maken kan door partijen en professionals in de buurt verantwoordelijk te maken om de gezonde keuze de makkelijkste keuze te laten zijn. Zorg voor verbinding van alle domeinen die hierin een rol spelen en gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen voor een gezonde leefomgeving en leefstijl. Denk daarbij bijvoorbeeld aan verankering van gezondheid in het beleid van ruimtelijke ordening en de bouwsector waardoor voldoende speel- en beweegruimte in de gemeente kan worden gerealiseerd.

Een GALA-impuls aan de integrale samenwerking mbt leefomgeving

(vraag 3 B, plan van aanpak VNG)

Proces aanpak

- Werk **gebiedsggericht** en **differentieer** in aanpak (Equity in All Policies - ongelijk investeren voor gelijke kansen)
- Betrek stakeholders: inwoners, sociaal/fysiek domein, ondersteunende/uitvoerende partijen, lokale belanghebbenden etc. Denk hierbij ook aan de samenwerking met **coördinatoren/projectleiders omgevingsvisie/omgevingsplan/omgevingstafels/ateliers** (daar waar ruimtelijke plannen en initiatieven worden besproken binnen de gemeente)
- Betrek bewoners/ doelgroep(en) **in alle fasen van de interventie (-ontwikkeling)** of in ieder geval **zo vroeg mogelijk**.
 - Methoden in vertrouwde omgeving en laagdrempelig maken: bijv. [leefplekmeter](#), photovoice, goede vragenlijst/werving, focusgroepen, spiegelgesprekken*
 - Ken **leefwereld** bewoners
 - Verwijs naar lokale/regionale akkoorden, nota's, beleids- of uitvoeringsplannen. Vind aansluiting op deze instrumenten; [het Inspiratieboek Gezondheid in de Omgevingsvisie](#) en de [Handreiking Gezonde Leefomgeving in het omgevingsplan](#) kan je daarbij ondersteunen. Welke **beleidsstrategie** is er binnen de gemeente die koppeling tussen gezondheid en ruimtelijke omgeving borgt.
- **Interdisciplinaire aanpak:** Kennis over onder meer gedrag, wijkcultuur, chronische ziekten, fysiologie, omgevingspsychologie, planologie, stedenbouw, architectuur, bestuurskunde, financiën, wijkaanpakken zijn nodig om tot goede **samenhangende interventies** te komen die effect hebben op inwoners.
- **Aanpak met een brede focus en een lange looptijd**
 - **Proces van verbinding** sociaal en fysiek en praktijk, beleid en wetenschap is voortdurend; verken elkaars wereldbeeld; taal; let op inclusiviteit en diversiteit... **hier tijd, ruimte en geld op inzetten/reserveren.**
 - Borging en opdracht vanuit bestuur/politiek – zet in op integraal eigenaarschap: sociale en fysieke domein voelen zich eigenaar van en verantwoordelijk voor de gezonde leefomgeving.
 - **Continue agendering in het fysieke domein over de sociale en gezondheidseffecten van de ruimtelijke ingrepen en van het effect van de leefomgeving op de gezondheid.** "Health in all policies" zorgt voor gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een gezonde leefomgeving. Verhalen over noodzaak en nut van de aandacht voor de gezonde leefomgeving en een goede beschrijving van de interventie/activiteit is hiervoor nodig.
 - Interventie/activiteit **goed beschrijven, monitoren, onderzoeken en evalueren.** Deze werkwijze zelf ook weer goed vastleggen en documenteren. Bijvoorbeeld in samenwerking met kennisinstututen, hogescholen en universiteiten.
 - Concurrentie met harde normen: belangen kunnen haaks op elkaar staan; risico dat de **'zachte' waarden** van gezonde leefomgeving het onderspit delven. **Belangrijk om voor de juiste besluiten de juiste mensen (bewoners/professionals) op het juiste moment aan tafel te hebben.**

Een GALA-impuls aan de integrale samenwerking mbt leefomgeving

(vraag 3 B, plan van aanpak VNG)

Welke activiteiten/interventies

- Inzetten op:
 - **Beschermen:** lucht, geluid, geur, onveiligheid (sociaal/verkeer), binnenmilieu, hitte
 - **Bevorderen:** groen (in het bijzonder voor mensen in een kwetsbare positie), sociale cohesie (ontmoeten), bewegen, gezonde voeding, spelen, sporten
 - **Faciliteren:** keuzevrijheid woningen, voorzieningen nabij (scholen, ov, zorg, winkels etc), aantrekkelijke openbare ruimte, gezond voedselaanbod
 - **Leefstijl en stress:** Stress (door structurele oorzaken: bestaanszekerheid, armoede, (mentale) gezondheid, uitsluiting etc.) zorgt voor een vermindering van de weerbaarheid van mensen. De leefomgeving kan deze factoren in zijn algemeenheid niet wegnemen. Aandacht kan er echter wel zijn, naast directe effecten op de gezondheid, voor andere factoren in de leefomgeving die stress opleveren of juist stress kunnen verminderen. Versterkend effect op gezondheid door effecten van stress op o.a. immuunsysteem en (in kwetsbare wijken vaak) hogere blootstelling aan negatieve leefomgevingsfactoren. *Je kan je heel erg richten op leefstijl maar, wanneer er onderliggende zorgen zijn, zal dat niet aanslaan. Leefstijl is belangrijk maar leefomgeving; inkomenszekerheid etc zijn randvoorwaardelijk.* Zie voor achtergrond informatie over de relatie gezondheidsverschillen en leefomgeving deze publicatie [Gezondheidsverschillen en leefomgeving](#)
 - **Kennislacunes** (hier wordt ook een [subsidieoproep van ZonMw](#) op ingezet) vooral in software en orgware. Zie [Kennissynthese Gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken](#)
 - Zie ook [Kernwaarden voor gezonde leefomgeving](#) (GGD GHOR)
- Denk bij alle interventies/activiteiten aan **toegankelijkheid** (voor mensen in een kwetsbare positie)
 - Financieel
 - Begrijpelijk
 - Beschikbaar
 - Passend
- **Hardware** (fysieke ingrepen; zie hierboven), **Software** (gebruik door doelgroep) en **Orgware** (verankering in beleid, opdracht en cultuur)

Samenhang met sport en cultuur

- Naast gezondheidsbescherming is gezondheidsbevordering een belangrijk aspect van een gezonde leefomgeving. Een gezonde leefomgeving is een prettige leefomgeving die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de druk op de gezondheid zo laag mogelijk is. Een beweegvriendelijke omgeving is een wezenlijk onderdeel van die gezonde leefomgeving en faciliteert en stimuleert mensen om te sporten en bewegen. Daarmee verbetert de beweegvriendelijke omgeving de fysieke conditie en motorische vaardigheden van mensen. Daarnaast draagt het bij aan de leefbaarheid, sociale cohesie in de buurt en het welzijn en de mentale gezondheid van mensen. Doordat meer mensen in een beweegvriendelijke omgeving gebruik maken van actief transport, draagt deze ook bij aan een schoner (leef-)milieu en een duurzame leefomgeving. Het [BVO-model](#), dat hardware, software en orgware combineert om tot een succesvolle beweegvriendelijke omgeving te komen, is de basis. Het [stappenplan beweegvriendelijke omgeving](#) helpt gemeenten bij het vormen van beleid op dit onderwerp.

Bruikbare bronnen

- [Werkwijze voor gezondere en duurzamere eetomgevingen in de gemeente](#)
- [Gezonde voeding in gemeentebeleid: draag bij aan gelijke kansen | Voedingscentrum](#)
- [Richtlijn Eetomgevingen van het Voedingscentrum](#)
- ['Gemeentelijk instrumentarium voor een gezonde voedselomgeving'](#)

- [Ebook Bouwstenen BVO](#)
- [BVO model](#)
- [Stappenplan BVO](#)
- (Onderzoek naar inzet gemeentelijk instrumentarium voor gezonde voedsel (agendastad.nl))

- [Leefplekmeter](#) (GezondIn)
- [Gezondheidsverschillen en leefomgeving](#) (Pharos)
- [Gezondheidsverschillen duurzaam aanpakken](#) (Pharos)
- [Kennissynthese Gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken](#) Pharos, Platform 31, IVO, GezondIn)
- [Inspiratie- en werkboek gezondheid en ruimte](#) (GezondIn)
- [Inspiratieboek Gezondheid in de Omgevingsvisie](#) (GezondIn)
- [Kernwaarden voor gezonde leefomgeving](#) (GGD GHOR)
- [Handreiking Gezonde Leefomgeving in het omgevingsplan](#) (GGD GHOR)
- [Home | Gezonde Leefomgeving](#)

Data en informatie

- [Volksgezondheidmonitor](#) (via eigen GGD)
- [Gezondheid en leefstijl per buurt, wijk en gemeente](#) (op basis van volksgezondheidmonitor)
- www.cbsinuwbuurt.nl
- <https://www.atlasleefomgeving.nl/check-je-plek>
- www.waarstaatiegemeente.nl
- <https://kis-wijkmonitor.nl/>